

VALG 2017: Evaluering av partiprogrammene

Helsingforskomitéen og Amnesty har evaluert de ulike partienes program når det gjelder sentrale spørsmål knyttet til menneskerettighetene. Vi har konsentrert oss om forhold der Norge er blitt kritisert av FN, Europarådet eller viktige institusjoner på hjemmebane, som Sivilombudsmannen eller Nasjonal institusjon for menneskerettigheter (NIM). Bare noen av partiene har politikk for å løse disse problemene, viser undersøkelsen.

I alle partiprogrammene finner vi generelle formuleringer om at menneskerettighetene er en del av det norske samfunnets verdigrunnlag. Det som skiller partiene i undersøkelsen er hvordan de forholder seg til konkrete problemstillinger knyttet til menneskerettigheter i lukkede institusjoner, flyktnings menneskerettigheter, bedrifters og oljefondets (PFU) ansvar og religions- og livssynsfrihet. Vi ser også på hvordan de ser på Norges forhold til FNs menneskerettighetsvern.

Partiene har fått terningkast for hvert tema i undersøkelsen. Totalscoren, som vi gjengir nedenfor, er gjennomsnittet av disse. Partiene er presentert i alfabetisk rekkefølge:

- **Arbeiderpartiet: terningkast 3.** Menneskerettighetene er del av partiets verdigrunnlag. Men programmet mangler politikk for områder hvor Norge er blitt kritisert, som for eksempel å styrke menneskerettighetene i lukkede institusjoner og å gi individuell klagerett til FN for barn, personer med nedsatt funksjonsevne og for brudd på økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Partiet ønsker å styrke behandlingen av psykisk syke, men kritikken av for mye tvang i psykiatrien adresseres ikke. Heller ikke at psykisk syke plasseres i fengsler med mangelfull helseoppfølging. Når det gjelder flyktning- og asyl politikken er Arbeiderpartiet blant de partiene som tar til orde for «en gjennomgang av internasjonale konvensjoner for at disse bedre kan tilpasses vår tids flyktningssituasjon».
- **Fremskrittspartiet: terningkast 2.** Programmet kan sies å utgjøre et paradoks. Prinsipielt er partiet en sterk tilhenger av liberale frihetsrettigheter, og scorer bra på noen av disse. Men det er blankt på viktige områder som å sikre at bedrifter og oljefondet legger vekt på menneskerettighetene. Når det gjelder flyktnings rettigheter scorer partiet dårligst.
- **Høyre: terningkast 3.** Partiet vil at Norge skal arbeide aktivt for å styrke internasjonal rettsorden og forpliktende internasjonalt samarbeid. Programmet understreker blant annet at det er en viktig utfordring i det internasjonale arbeidet å sikre like rettigheter og likebehandling for LHBTIQ-personer. Høyre vil prioritere menneskerettigheter innenfor FNs ulike organisasjoner. Men programmet inneholder få svar på menneskerettighetskritikken som Norge har fått.
- **KrF: terningkast 5.** Partiprogrammet dekker alle temaområdene bra, men er litt mangelfullt særlig når det gjelder problemene i lukkede institusjoner.
- **MDG: terningkast 4.** Programmet har formuleringer som understreker betydningen av å styrke menneskerettighetene. Men de er mindre presise og dekker færre forhold enn programmene til KrF, SV og V. Ikke uventet har MDG større fokus på miljø enn på menneskerettigheter. Programmet bærer likevel preg av at partiet ønsker å være offensiv

også på dette området. Det henviser til menneskerettighetsbevegelsen som en av de tre viktigste ved siden av arbeider- og kvinnebevegelsen, som har bidratt til å gjøre Norge til et trygt og velstående samfunn.

- **Rødt: terningkast 4.** Partiet vil styrke folkeretten og FNs fredsarbeid. Det henviser til FNs bærekraftsmål og noen menneskerettighetskonvensjoner og -institusjoner, som partiet mener Norge bør legge stor vekt på å følge opp. Men Rødt når ikke helt opp på noe av temaene i undersøkelsen fordi programmet inneholder lite politikk knyttet til de konkrete problemene undersøkelsen ser på.
- **Senterpartiet: terningkast 3:** Programmet understreker at folkevalgte bør være tilbakeholdne med å avgi mer makt til overnasjonale byråkratier, organisasjoner og domstoler. Selv om de internasjonale avtalene har et innhold som partiet støtter, kan det være «grunn til å problematisere at disse totalt sett reduserer det politiske handlingsrommet i Norge». Partiet vil arbeide for å redusere tvang i psykisk helsevern og styrke kriminalomsorgens kompetanse innen psykisk helse. Pensjonsfondet skal styrke sitt arbeid med etikk. Men når det gjelder flyktningers menneskerettigheter, bedrifters menneskerettighetsansvar og religions- og livssynsfrihet er programmet svakere.
- **SV: terningkast 5.** SVs program er det mest detaljerte av alle partiprogrammene når det gjelder menneskerettigheter. Men det nevner ikke psykisk syke i fengsel og sier heller ikke at religions- og livssynsfrihet må styrkes i grunnloven.
- **Venstre: terningkast 5.** Programmet har gode forslag på det meste, men er taust når det gjelder å innføre klagerett til FN for personer med nedsatt funksjonsevne og for å bedre situasjonen for psykisk syke i fengsel.

Vi har gitt programmene terningkast 1 til 6 for hvert tema vi ser på. 6 betyr at programmet dekker alle underpunkter på en god måte. 1 betyr at programmet helt overser problemet eller inneholder formuleringer som vi mener vil gjøre det verre.

I tilfeller hvor et tema ikke er direkte omtalt, ser vi på om det er formuleringer i programmet som likevel gir en indikasjon om hva partiet mener.

Når det gjelder flyktningers menneskerettigheter, baserer vi oss på [NOAS' velgerguide 2017](#) for asylpolitikk. Denne undersøkelsen er mer omfattende enn den vi har foretatt. Den ser ikke bare på partiprogrammene, men også hvordan partienes politikk har kommet til uttrykk i praksis den siste stortingsperioden.

Fem hovedtema

I undersøkelsen har vi sett på fem hovedtema, som indikerer områder hvor Norge over tid har fått kritikk. Under hvert tema har vi inkludert noen underpunkter som konkretiserer kritikken.

1. **Menneskerettigheter i lukkede institusjoner.** Norge har blitt kritisert av FN og Europarådet for ikke å beskytte menneskerettighetene til personer i lukkede institusjoner godt nok. Det kan dreie seg om fengsler, psykiatriske sykehus og andre institusjoner som er lukket for allmennheten og hvor de som befinner seg der ikke kan bevege seg fritt inn og ut. Kritikken har dreid seg om at:

- a. Det er for mye bruk av *tvang* i psykisk helsevern, både ved innleggelse og underveis i behandlingen. Det er store regionale forskjeller i bruken av tvang, som både kan være fysisk tvang, men også bruk av kjemiske tvangsmidler.
  - b. Det er for mye bruk av *isolasjon* under varetekt og soning i norske fengsler. Det kan dreie seg om restriksjoner i omgang med andre innsatte, besøk fra familie og venner og kommunikasjonsforbud med omverdenen som i sum utgjør et så stort inngrep at det kan gå på den innsattes psykiske helse løs og utgjøre en form for tortur.
  - c. Det er for mange brudd på regelen om at personer ikke skal sitte i politiarrest/glattcelle i mer enn 48 timer. FNs menneskerettighetskomité har også slått fast at arresterte må fremstilles for en domstol innen 48 timer fra arrestasjon for å avgjøre om vedkommende fortsatt kan holdes i fengsel. I Norge brytes disse fristene for ofte, til tross for kritikk fra FN og Europarådet.
  - d. Vi ser også på om programmene foreslår løsninger på problemet med at psykisk syke soner i fengsel med få og mangelfulle behandlingsmuligheter.
2. **Det internasjonale menneskerettighetsvernet.** Vi ser særlig på om programmene understreker at Norge skal bidra til å styrke folkeretten og FNs rolle som håndhever. Vil partiene at Norge skal akseptere individuell klagerett for brudd på rettighetene til barn, personer med nedsatt funksjonsevne og for brudd på økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter? Dette stemte Stortinget nei til i 2017, etter forslag fra Regjeringen Solberg og etter år med utredninger. Det er første gang – så vidt vi vet – at Stortinget har besluttet å si nei til FN-kontroll i enkeltsaker.
- a. Uttrykker programmet at Norge bør underlegge seg internasjonale forpliktelser og følge opp anbefalinger fra FN, Europarådet og andre internasjonale organisasjoner?
  - b. Understreker programmet at Norge skal overholde internasjonale forpliktelser?
  - c. Vil partiet bidra til å styrke folkeretten?
  - d. Vil partiet bidra til at Norge ratifiserer (slutter seg til) tilleggsprotokollene som gir klagerett til FN for barn og funksjonshemmede og for brudd på økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter?
  - e. Sier programmet noe om at Norge bør arbeide for å endre menneskerettighetene og/eller flyktningkonvensjonen? Hvis ja, hva er målet med endringene?
3. **Flyktnings og asylsøkeres menneskerettigheter**, hvor vi særlig ser på om programmet ønsker å styrke retten til å søke om asyl, om det understreker at Norge skal følge anbefalinger fra FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR) og øke antall kvoteflyktninger. Her har vi bygd på NOAS' velgerguide. I tillegg har vi sjekket ut selv hva programmene sier om:
- a. Retten til å søke om asyl
  - b. Norge bør følge anbefalingene fra FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)
  - c. Flyktningkvoten, det vil si kvoten for flyktninger som får komme til Norge fra FNs flyktningleire hvert år
4. **Bedrifters respekt for menneskerettighetene** er en viktig del av deres samfunnsansvar. De må sikre at de selv og deres underleverandører ikke bryter menneskerettighetene og være en ansvarlig aktør innenfor det samfunnet der de opererer. I undersøkelsen ser vi på om programmene tar til orde for å styrke arbeidet med å lage forpliktende regler for bedriftene på dette området. Vi ser også på om de vektlegger at vurderinger av bedriftenes menneskerettighetspraksis må ligge til grunn i oljefondets investeringer.
- a. Hva står om bedrifters menneskerettighetsansvar?
  - b. Hva står om oljefondets investeringsprofil når det gjelder etikk og menneskerettigheter?

5. **Religions- og livssynsfrihet**, hvor undersøkelsen ser på om programmene ønsker å styrke religions- og livssynsfriheten i grunnloven, om de sier at religionsundervisningen i skolen må være nøytral og ha et faglig preg og at vern mot diskriminering på religiøst grunnlag må styrkes.

Da Stortinget i 2014 vedtok et menneskerettighetskapittel i grunnloven, unnlot det å ta med bestemmelser om religions- og livssynsfrihet. I stedet er denne rettigheten uttrykt i § 16, som i første setning slår fast at «Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse».

Viktige sider ved de internasjonale bestemmelsene om religions- og livssynsfrihet mangler i denne paragrafen, samtidig som resten av § 16 handler om den norske kirken. Det er derfor behov for å vedta en ny bestemmelse som en del av menneskerettighetskapitlet. For at bestemmelsen skal være på høyde med internasjonal lov, må den inneholde retten til å endre religion og «frihet til enten alene eller sammen med andre og såvel offentlig som privat å gi uttrykk for sin religion eller overbevisning, ved tilbedelse, undervisning, praksis og etterlevelse» (artikkel 9, Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen).

Vi ser også på om programmene ønsker å sikre faglig og balansert religionsundervisning i skolen, og å sikre mot religiøs diskriminering.

- a. Vil partiet styrke religions- og livssynsfrihet i Grunnloven?
- b. Vil partiet sikre balansert og faglig religionsundervisning i skolen?
- c. Vil partiet styrke vernet mot diskriminering på religiøst grunnlag?

Ikke alle sider ved et partis politikk kommer frem i prinsipp- og handlingsprogram. Men vi mener at disse spørsmålene er så viktige at partiene *burde* fortelle i sitt program hvordan de har tenkt å forholde seg til dem. Vi mener derfor at det er forsvarlig å avgrense undersøkelsen til kun å gjelde partiprogrammene.

Arbeiderpartiet

Terningkast: 3

Arbeiderpartiets visjon er en rettferdig verden uten fattigdom og i fred, der menneskene er frie, likestilte og har innflytelse på sine liv. Partiprogrammet understreker at menneskerettighetene er del av partiets verdigrunnlag, men programmet mangler politikk for mange områder hvor Norge er blitt kritisert for ikke å følge menneskerettighetene fullt ut. For eksempel nevner ikke programmet behovet for å styrke menneskerettighetene i lukkede institusjoner og å gi individuell klagerett til FN for barn, personer med nedsatt funksjonsevne og for brudd på økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter.

Partiet ønsker å styrke folkeretten og FNs rolle. Det sier at Norge er tjent med å bidra til å styrke internasjonale organisasjoner, folkeretten og menneskerettighetene. Internasjonalt vil partiet kjempe for arbeidstakerrettigheter, yrings- og trosfrihet. Bedrifter skal ta samfunnsansvar og oljefondet skal være ledende innenfor menneskerettigheter.

Men når vi ser på flere av de konkrete punktene der Norge har blitt kritisert, har programmet lite å melde. For eksempel ønsker partiet å øke ressursene for å behandle psykisk syke, men den omfattende bruken av tvang i psykiatrien berøres ikke. Heller ikke problemet med at psykisk syke lovbrøttere plasseres i fengsler med mangelfull helseoppfølging.

Når det gjelder flyktning- og asyl politikken er Arbeiderpartiet blant de partiene som tar til orde for «en gjennomgang av internasjonale konvensjoner for at disse bedre kan tilpasses vår tids flyktningsituasjon».

1. Menneskerettigheter i lukkede institusjoner: 2

1. Psykiatriske institusjoner: tvangsbruk
2. Fengsler: isolasjon
3. Politiarrest: overholdes kravet om at oppholdet ikke skal vare lengre enn 48 timer
4. Styrke behandlingen av psykisk syke innsatte

Ingen av punktene blir berørt, men programmet inneholder tiltak for å styrke det rehabiliterende innholdet i soning og å gi mer ressurser til psykisk helsevern.

2. Norges forhold til det internasjonale menneskerettighetsvernet: 3

1. Bør Norge ta på seg forpliktelser og følge opp anbefalinger fra FN, Europarådet og andre internasjonale organisasjoner?
2. Bør Norge bidra til å styrke folkeretten?
3. Bør Norge ratifisere tilleggsprotokollene?
4. Sier programmet noe om at Norge skal overholde sine forpliktelser i internasjonale avtaler og konvensjoner?

Arbeiderpartiet vil:

1. Styrke folkeretten ved å vise internasjonal solidaritet ved brudd på rettigheter.
2. Ivareta og styrke FNs rolle og legitimitet.

3. Flyktningers menneskerettigheter: 3

- Vi baserer oss på NOAS' undersøkelse
  1. Retten til å søke asyl
  2. Følge UNHCRs anbefalinger
  3. Antall på flyktningkvoten

4. Bedrifiers og oljefondets (PFU) respekt for menneskerettighetene: 4

1. Hva står om bedrifiers menneskerettighetsansvar?
2. Oljefondets investeringsprofil

Arbeiderpartiet vil:

1. Bedrifter hvor staten er (med-) eier skal ta samfunnsansvar både lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt
2. Oljefondet skal følge de etiske retningslinjene. Fondet skal være blant de ledende i verden i arbeidet for menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og bedre klima.

5. Religions- og livssynsfrihet: 4

6. Styrke religionsfrihet i grunnloven
7. Religionsundervisning i skolen
8. Bekjempe diskriminering på religiøst grunnlag

Arbeiderpartiet mener:

1. Norge har en kristen og humanistisk arv. Denne arven tar vi med oss i møte med dagens mangfoldige samfunn. (s. 74)
2. Trosfrihet er en menneskerett. Samtidig står friheten til å tro og utøve sin religion side om side med friheten til å ikke tro, konvertere, frafalle eller kritisere religion. (s. 74)
3. Når tros- og livssynssamfunnene kan være så viktige for enkeltmenneskene, er innsyn til og utsyn fra disse samfunnene like viktig for storsamfunnet. På de fleste andre områder av samfunnet vårt stiller vi krav til demokrati, åpenhet og representasjon. Nå er det på tide å gjøre det samme overfor tros- og livssynssamfunnene. Kravene som stilles, skal ivareta trosfriheten og ikke gripe inn i tros- og livssynssamfunnenes teologi.
4. Utvikle religions- og livssynsfaget til et mer inkluderende fag og dermed fjerne 'K' fra KRLE-faget (s. 75)

Fremskrittspartiet

Terningkast: 2

Fremskrittspartiet definerer seg som «et liberalistisk folkeparti. Det bygger på Norges grunnlov, norsk og vestlig tradisjon og kulturarv, med basis i det kristne livssynet og humanistiske verdier». Sentrale menneskerettigheter som tros- og livssynsfrihet, organisasjonsfrihet, ytringsfrihet og folkestyre er en del av partiets verdigrunnlag. Internasjonalt vil partiet arbeide for å styrke menneskerettighetene og reformere FN for å gjøre organisasjonen mindre byråkratisk. I flyktningpolitikken vil partiet prioritere kvoteflyktninger. Når behovet for beskyttelse er over, må vedkommende reise hjem.

Fremskrittspartiet mangler politikk for mange av de temaene som denne undersøkelsen ser på, som bruk av tvang i psykiatrien, isolasjon i fengslene og hvor lenge personer blir sittende i politiarresten. Programmet sier heller ikke noe om psykisk syke i fengsler.

Programmet kan sies å utgjøre et paradoks. Prinsipielt er partiet en sterk tilhenger av liberale frihetsrettigheter, og scorer bra på noen av disse. Men det er blankt på viktige områder som å sikre at bedrifter og oljefondet legger vekt på menneskerettighetene. Når det gjelder flyktningsrettigheter scorer partiet dårligst.

1. Menneskerettigheter i lukkede institusjoner: 3

Programmet sier at tvangsbruk bør reduseres. Et differensiert tilbud er avgjørende for å redusere bruk av tvang og tung medisiner i psykiatrien. I dag nedprioriteres tidlig oppfølging og behandling av kommunene, fordi de økonomiske rammene er for små. Derfor er det nødvendig med en endring av finansieringssystemet slik at pengene følger den enkelte pasient til behandlingsstedet og på denne måten sikre pasientens grunnleggende rettigheter.

2. Norges forhold til det internasjonale menneskerettighetsvernet: 3

FrP vil:

1. prioritere arbeid for universell aksept av menneskerettighetene, men avgrenser dette til først og fremst å gjelde sivile og politiske rettigheter
2. at FN skal effektiviseres og prioritere fredsskapende operasjoner, humanitært arbeid og kriseinnsats samt hindre vedvarende grove brudd på grunnleggende menneskerettigheter

3. Flyktningsrettigheter: 1

FrP vil at et nytt system hvor retten til å søke asyl i Norge vil opphøre og erstattes av et kvotebasert system fra nye asylsentre i trygge områder i nærområdene.

I den grad et nytt system krever endringer i Norges tilknytning til det internasjonale asyl- og flyktningeavtaleverket, bør avtaleverket revideres, slik at juridiske forhold som er utarbeidet for en helt annen tid, ikke bidrar til å hindre gode politiske løsninger tilpasset dagens situasjon.

Dette innebærer at det kommuniseres klart til omverden at Norge har som intensjon å oppheve retten til å søke asyl i Norge, og at dagens asylregelverk skal tolkes på strengeste måte ved å ta

hensyn til «første trygge asyllandprinsippet». Det betyr at Norge i henhold til utlendingslovens § 32 kan nekte å realitetsbehandle en asylsøknad dersom søkeren har reist til Norge via trygt tredjeland. Det betyr også at Norge bør åpne opp for returner til trygge tredjeland i asylsøkeres nærområder.

4. Bedrifters og oljefondets (PFU) respekt for menneskerettighetene: 1

Programmet inneholder ikke noe om dette.

5. Religions- og livssynsfrihet: 3

FrP anerkjenner trosfrihet som en grunnleggende menneskerettighet. Religionsutøvelsen må skje i samsvar med norsk lov. Programmet sier ikke noe om at religionsfrihet må styrkes i grunnloven.

«Kristendommen og kristen kulturarv skal ha en sentral plass i både religions- livssyns- og etikkfaget (KRLE) og formålsparagrafen. Det ikke skal være noen tvil om at skoleeier skal ha frihet til å trekke vår kristne kulturarv inn i skolehverdagen og at skolegudstjenester skal være lov. Det skal selvsagt også være mulig å søke fritak fra utøvende aktiviteter.»

Høyre

Terningkast: 3

Høyre presenterer seg som et sosialt reformparti, som har som oppgave å gjøre Norge klart for fremtiden. Partiet er liberalt og konservativt, med vekt på verdier som yringsfrihet, personvern og næringsfrihet. Høyre vil fremme demokrati, menneskerettigheter, rettsstat og yringsfrihet gjennom utviklings- og utenrikspolitikken. Partiet vil at Norge skal arbeide aktivt for å styrke internasjonal rettsorden og forpliktende internasjonalt samarbeid.

Det understreker blant annet at det er en viktig utfordring i det internasjonale arbeidet å sikre like rettigheter og likebehandling for LHBTIQ-personer.

Høyre vil ha en sterk internasjonal rettsorden og prioritere menneskerettigheter innenfor FNs ulike organisasjoner.

Men programmet er inneholder få svar på menneskerettighetskritikken som undersøkelsen tar utgangspunkt i.

1. Menneskerettigheter i lukkede institusjoner: 4

Høyre vil:

1. Å redusere bruk av tvang innen psykisk helsevern og
4. Å styrke behandlingstilbudet innen psykisk helsevern i kriminalomsorgen

Programmet nevner ikke spesifikke tiltak.

2. Norges forhold til det internasjonale menneskerettighetsvernet: 4

Høyre vil:

1. Arbeide for et effektivt FN der menneskerettighetene gis prioritet på tvers av organisasjonen, og får en høyere andel av de samlede ressursene.
2. Arbeide for at Norge skal gå i front internasjonalt i kampen for kvinners rettigheter og likestilling.
3. At det skal stilles tydelige krav til mottagere av norsk bistand om vilje til å fremme menneskerettigheter, demokrati og rettsstatsutvikling.
4. Fremme det internasjonale arbeidet for å sikre like rettigheter og likebehandling for LHBTIQ-personer.
5. Være pådriver internasjonalt i kampen mot barneekteskap og tilby bistand til utvikling av juridisk rettsvern mot tvangsekteskap og opplysningsvirksomhet for å få foreldre til å slutte med slik frihetsberøvende praksis.
6. Arbeide for å nå FNs bærekraftsmål og utarbeide en plan for hvordan Norge kan nå disse målene.
  - a. Trappe opp arbeidet internasjonalt for å sikre seksuelle og reproduktive rettigheter og muligheter for familieplanlegging.

Programmet sier ingenting om tilleggsprotokollene.

3. Flyktningers menneskerettigheter: 2

Høyre vil:

1. Ha en streng, rettfærdig og forutsigbar flyktning- og asylpolitikk som begrenser grunnløse asylsøknader til Norge.
2. Overholde de internasjonale konvensjoner som Norge er forpliktet av for mottak av asylsøkere.
3. Bruke norsk bistand og nødhjelp for å avhjelpe situasjonen i flyktingers og asylsøkeres hjemland og nærområder. Norge skal gi flyktningstatus til personer som oppfyller kravene i FNs flyktningkonvensjon, og gi øvrige asylsøkere med rett til opphold subsidiær beskyttelse.
4. Styrke samarbeidet med andre europeiske land for å forhindre inhumane fluktruter og irregulær migrasjon og bekjempe menneskesmugling.
5. Støtte en bærekraftig fordeling av asylsøkere til Europa gjennom Dublin-avtalen.
6. Sørge for rask retur av grunnløse asylsøkere og personer som oppholder seg ulovlig i Norge, til deres opprinnelsesland.
7. Heve kompetansen på LHBTIQ+ i hele asylkjeden og sørge for trygge opphold på asylmottak.

4. Bedrifters og oljefondets (PFU) respekt for menneskerettighetene: 1

Programmet har ingen tiltak knyttet til dette temaet.

5. Religions- og livssynsfrihet: 4

Høyre mener:

1. Et fritt trosliv og fri religionsutøvelse er en grunnleggende menneskerettighet som må beskyttes.
2. Norge har og skal verne om et mangfold av tros- og livssyn. Det er viktig å sikre muligheten til religionsutøvelse, samtidig som det er viktig å respektere og sikre sekulær og humanistisk, ikke-religiøs utøvelse ut fra den enkeltes tro og ønske. Respekt for den enkeltes tro eller ikke-tro er Høyres utgangspunkt. Samtidig har Norge som nasjon og samfunn en klar historisk tilknytning til den evangelisk-lutherske kristne tradisjon. Kirken er skilt fra staten, men ikke fra norsk kultur og tradisjon.

Høyre vil:

1. Sikre en reell selvbestemmelsesrett i alle tros- og livssynssamfunn.
2. Gjennomgå alle støtteordninger til tros- og livssynssamfunn.
3. Videreføre støtten til trosopplæring i Den norske kirke.
4. Sikre vedlikehold av kirkebygg.
5. Sikre gravferdsordninger for alle trossamfunn også for humanistiske eller sekulære samfunn.
6. Sørge for at ytringsfriheten fortsatt gjelder på samme måte for både religiøse og religionskritiske ytringer.

Kristelig Folkeparti (KrF)

Terningkast: 5

KrF bygger sin politikk på den kristendemokratiske ideologi. Verdigrunnlaget er hentet fra Bibelen, den kristne kulturarven og grunnleggende menneskerettigheter og har sin forankring i det kristne menneskesynet, nestekjærligheten og forvalteransvaret. Trosfrihet er grunnleggende i kristendemokratisk ideologi, og politikken skal derfor aldri blande seg inn i menneskers personlige trosforhold. Målet med politisk arbeid er et best mulig samfunn for alle, uavhengig av tro.

Partiprogrammet dekker alle temaområdene vi ser på bra, men er litt mangelfullt særlig når det gjelder problemene i lukkede institusjoner.

1. Menneskerettigheter i lukkede institusjoner: 4

KrF vil:

1. Samarbeidet mellom kriminalomsorgen, psykiatrien og rusomsorgen må styrkes
2. Det bør satses mer på alternative straffereaksjoner, samtidig som man bør vurdere nye straffereaksjoner som ivaretar rehabiliteringen av den enkelte straffedømte bedre. Dette gjelder spesielt straffedømte med sammensatte utfordringer som rus og psykiatri
3. Barn ikke skal plasseres på glattcelle/politiarrest
4. Personer som dømmes til tvungent psykisk helsevern på grunn av sterk gjentakelsesfare som utgangspunkt skal behandles i heldøgnsinstitusjon

2. Norges forhold til det internasjonale menneskerettighetsvernet: 5

KrF vil:

1. Arbeide for et spisset og mer effektivt FN, både administrativt og operasjonelt
2. FNs arbeid med menneskerettigheter, fredsbygging og sikkerhetsarbeid må styrkes
  - a. arbeide for at det sivile samfunn brukes mer aktivt av FN der det gir økt effektivitet
3. Tilleggsprotokollen til FNs konvensjon for mennesker med nedsatt funksjonsevne som omhandler klageadgang til FN må ratifiseres. Stat og kommune må aktivt sørge for at kunnskap om funksjonshemmedes livssituasjon og aktuelle lover og regler gjøres godt kjent gjennom ulike informasjonsfremmende tiltak
4. At FNs bærekraftsmål skal ligge til grunn for norsk utviklingspolitikk
5. arbeide for en reform av FNs sikkerhetsråd, når det gjelder vetorett og sammensetning, uten at stormaktenes lojalitet og deltakelse undergraves.
6. fremheve at respekt for og oppfølging av de universelle menneskerettighetene tydelig må ligge til grunn for arbeidet i FNs menneskerettighetsråd

3. Flyktningers menneskerettigheter: 5

Partiet mener at Norge skal ha en human, rettferdig og internasjonalt ansvarlig asylpolitikk, og følge opp sine internasjonale forpliktelser på området. Nært samarbeid med UNHCR om

kvoteflyktninger og anbefalinger står sentralt.

Partiet har forslag til en rekke tiltak for å styrke asylsøkeres rettssikkerhet, sikre at Norge spiller en offensiv og positiv rolle internasjonalt og at de som får opphold raskt kommer ut i samfunnet.

KrF vil:

1. Redusere saksbehandlingstiden for asylsøknader og familiegjennomføring.
2. Styrke tilbudet om fri rettshjelp for asylsøkere.
3. At Norge skal bidra til utviklingen av et internasjonalt regelverk for mennesker som er på flukt på grunn av klimaendringer.
4. At UNE ikke skal kunne instrueres for å sikre deres uavhengighet som klageorgan.
5. At det opprettes hurtigløp for asylsøkere med stor sannsynlighet for opphold og stor sannsynlighet for retur.
6. At antallet overføringsflyktninger følger anmodninger fra UNHCR.
7. At religiøs tilknytning skal gjennomgås i første asylintervju.
8. At alle konverteringssaker blir behandlet i nemndmøter med personlig oppmøte.
9. Sikre asylsøkere veiledning og informasjon gjennom hele søknadsprosessen.
10. At FNs barnekonvensjon og prinsippet om barns beste skal være styrende for asylpolitikken.
11. At Norge må bidra mer aktivt for å ivareta sikkerheten til forfulgte kristne og andre religiøse minoriteter som er forfulgt for sin tros skyld.

4. Bedrifters og oljefondets (PFU) respekt for menneskerettighetene: 6

KrF mener:

1. Norske bedrifter må være foregangsaktører i operasjonaliseringen av FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter, samt økt finansiell åpenhet. Norske selskaper som har deler av sin virksomhet i utlandet bør være forpliktet til å foreta aktsomhetsvurderinger, der selskapene må kartlegge, forebygge, begrense og gjøre rede for hvordan de håndterer eksisterende og potensielle negative innvirkninger på menneskerettighetene i sin internasjonale virksomhet. Dette må inngå i selskapenes rapporteringskrav i årsrapportene.
2. Gjennom Statens pensjonsfond utland (SPU) har Norge store investeringsmuligheter. SPUs investeringer får oppmerksomhet, noe som gir oss et ansvar for å bruke fondet på en fornuftig og etisk måte. Det må bli tatt hensyn til både miljø og menneskerettigheter. Etikkrådet er viktig i dette arbeidet og må derfor tilføres ytterligere midler. KrF vil jobbe for en norsk investeringspolitikk basert på en tredelt bunnlinje hvor respekt for menneskerettighetene og miljøet sidestilles med finansielle mål. Samtidig må norske bedrifter opptre ansvarlig internasjonalt, og det må stilles krav til at statlige eide selskaper kan dokumentere at menneskerettighetene blir ivaretatt i deres virksomhet og investeringer.

KrF vil:

1. Ha en likestillingsstrategi for Norfund og deres investeringer.
2. At det stilles klare krav om at statlige eide selskaper skal dokumentere at menneskerettighetene blir ivaretatt i deres virksomhet.
3. Innføre etiske retningslinjer også for norske kommuner og fylkeskommuners investeringer i aksjer og obligasjoner i utlandet, etter modell fra SPUs etiske retningslinjer og UNCTADs retningslinjer.
4. Underlegge statsobligasjoner retningslinjer for ansvarlig utlån.
5. At Norge skal jobbe for en internasjonal skatteavtale for å sikre at selskaper skatter til stedene der de har sin virksomhet og for å hindre skatteunndragelse via skatteparadis.

5. Religions- og livssynsfrihet: 4

Krf vil:

1. Sikre alle reell tros- og religionsfrihet
2. Foreldre retten gir foreldrene et hovedansvar for å gi barna det beste de har funnet, også av livssyn. Dette må kombineres med barnas rett til selv å ta valg i tråd med barnets gradvise modning.
3. KRLE-undervisningens vektlegging av ulike religioner skal ta hensyn til både de ulike religionenes utbredelse i den norske befolkningen som helhet og lokalt i klassen. Om lag halvparten av undervisningen skal være om kristendom.
4. Legge til rette for at elever skal få delta i skolegudstjenester og andre aktiviteter som formidler menneskers tro og kulturarv.
5. At en modul om KRLE skal være obligatorisk i lærerutdanningen – både som grunnlag for undervisning i KRLE, og som forutsetning for å bedre forstå elever med ulike bakgrunner.
6. Minoriteter skal ikke ha mindre rom for sin tro og sitt livssyn enn majoriteten. Det innebærer at minoriteter noen ganger må ha mulighet til å kompensere for at de fleste ordninger er formet for å passe majoriteten. Dette gjelder for eksempel mulighet til å feire sine høytider og tilgang på religiøst akseptabel mat.

Miljøpartiet de grønne (MDG)

Terningkast: 4

Miljøpartiet De Grønnes mål er et medmenneskelig samfunn i økologisk balanse. Økonomien skal underordnes sunne økologiske prinsipper og fremme fred og rettferdighet både lokalt og globalt. Livskraftige lokalsamfunn, i hovedsak basert på lokale ressurser, er en forutsetning for å nå målet. Vi tar mål av oss til å utforme en helhetlig politikk for nåtid og fremtid, basert på tre grunnleggende solidaritetsprinsipper: solidaritet med andre mennesker, solidaritet med fremtidige generasjoner og solidaritet med dyr og natur.

Programmet henviser til menneskerettighetsbevegelsen som en av tre bevegelser som har gjort Norge til et trygt og velstående samfunn. De to andre er kvinnebevegelsen og arbeiderbevegelsen.

MDG ønsker en sterk internasjonal rettsorden, som inkluderer internasjonale menneskerettighetsinstitusjoner, men mangler politikk på en del av de menneskerettighetsområdene som er i fokus i denne undersøkelsen

1. Menneskerettigheter i lukkede institusjoner: 4

MDG vil:

1. De Grønne vil ha et særlig løft for psykisk helse i neste stortingsperiode, hvor det legges vekt på både forebygging og behandling
2. Bidra til å redusere ventetiden på all behandling av psykiske lidelser.
3. Øke kapasiteten i barne- og ungdomspsykiatrien, og sørge for smidigere overgangsordninger mellom psykiske helsetjenester for barn og voksne.
4. Ha bruk av alternative straffereaksjoner. Bruk av fengselsstraff må være knyttet til rehabilitering, for eksempel gjennom yrkesrettet utdanning, opplæring og sysselsetting.
5. Vil skjerpe lov og regelverk for, og håndhevelsen av, bruk av varetekt og glattcelle

2. Norges forhold til det internasjonale menneskerettighetsvernet: 4

MDG vil:

1. Sikre at de av FNs bærekraftsmål som er relevante for Norge blir innfridd.
2. MDG vil jobbe for jevnere fordeling av makt ved å bygge et sterkere internasjonalt rettssystem og et mer slagkraftig FN med et større tyngdepunkt i generalforsamlingen der alle land er representert.
3. Jobbe for at WTO og handelsavtaler gir utviklingsland rett til å beskytte miljø og biologisk mangfold, egen næringsutvikling, samt menneskerettighetene, retten til fagorganisering og urfolks rettigheter.
4. I situasjoner der en stat ikke er i stand til å beskytte egne borgere mot forbrytelser mot menneskeheten, som folkemord og etnisk rensning, eller der en stat selv utøver slike forbrytelser, har verdenssamfunnet både rett og plikt til å gripe inn
5. Sikre folk med nedsatt funksjonsevne mulighet til å delta i samfunnsliv og demokratiske arenaer.

3. Flyktningers menneskerettigheter: 5

Flyktning- og asylpolitikk er et av de områdene hvor MDG har utviklet detaljert politikk i samsvar med Norges internasjonale forpliktelser.

MDG vil:

1. Grunnlovsfeste retten til å søke asyl.
2. At Norge solidarisk skal ta imot en anstendig andel kvoteflyktninger i samsvar med FNs anbefalinger.
3. Arbeide for internasjonale avtaler som sikrer lovlige veier til Europa for dem som trenger beskyttelse.
4. Legge større vekt på hensynet til barnets beste i asylsaker.
5. Gi bedre beskyttelse til mennesker som flykter på grunn av miljøkatastrofer og naturødeleggelser.
6. Gi oppholdstillatelse til papirløse voksne som har bodd i Norge i sju år og barn som har vært her i fire år.
7. Styrke arbeidet med å identifisere statsløse, og gi dem rettighetene som følger av FN-konvensjonen om statsløses stilling.
8. Ikke frata noen statsborgerskap hvis det fører til at de blir statsløse.
9. Oppheve ordningen med midlertidig opphold for enslige mindreårige asylsøkere mellom 16 og 18 år.
10. Ikke returnere mennesker til land som av FN defineres som utrygge.

4. Bedrifiers og oljefondets (PFU) respekt for menneskerettighetene: 4

MDG vil:

3. At vi fortsatt skal ha aktive arbeidslivsorganisasjoner, en sterk arbeidsmiljølov og et godt samarbeid mellom partene i arbeidslivet og staten. Dette samarbeidet bidrar til at vi fortsatt har produktive og innovative bedrifter som ivaretar sitt *samfunnsansvar*
4. Samarbeidet i arbeidslivet bidrar også til å hindre sosial dumping og til å lette inngangen til arbeidslivet for de som trenger ekstra hjelp og støtte
  - a. Arbeide aktivt mot diskriminering i arbeidslivet
5. Gi etikkrådet for SPU økte ressurser til å gjennomføre sitt mandat og myndighet til å trekke fondet ut av selskaper som bryter med retningslinjene.
  - a. Trekke SPU ut av investeringer i våpenindustrien.
  - b. Innføre etiske retningslinjer for investeringer i statsobligasjoner.
  - c. Kreve at selskaper som Statens pensjonsfond utland investerer i utviser åpenhet om selskapsstruktur, skatteinnbetalinger og eierforhold, samt regnskapsrapportering på land-for-land-nivå.

5. Religions- og livssynsfrihet: 4

MDG vil:

1. Likebehandle alle tros- og livssynssamfunn.
2. Sikre tros- og livssynssamfunn selvråderett i tros- og ansettelsesspørsmål.
3. Sikre vern mot diskriminering på bakgrunn av livssynstilhørighet og kulturell tilhørighet.

4. Ha en livssynsøytral formålsparagraf for skolen og barnehagen.
5. Erstatte faget KRLE med faget FRED (filosofi, religion, etikk, dialog) som et inkluderende og mangfoldig religions- og livssynsfag i norsk skole.

Rødt

Terningkast: 4

Rødt (R) er et parti som har kamp mot forskjells-Norge som sin hovedsak. Partiet er ikke representert på Stortinget, men har representanter i en del fylkesting og flere kommunestyre. Partiet har fire varaordførere. Partiet er opptatt av å styrke folkeretten og FNs fredsarbeid. Programmet henviser til FNs bærekraftsmål og noen menneskerettighetskonvensjoner og -institusjoner, som partiet mener Norge bør legge stor vekt på å følge opp.

Programmet inneholder lite politikk knyttet til de konkrete problemene som denne undersøkelsen ser på. Men noen formuleringer dekker likevel inn menneskerettighetsanliggender knyttet til disse problemene.

1. Menneskerettigheter i lukkede institusjoner: 4

Rødt vil:

1. Kompetansen i ambulansetjenesten skal styrkes, slik at det så langt som mulig unngås å bruke uniformert politi og håndjern ved transport av psykisk syke mennesker.
  - a. Mennesker med psykiske problemer skal ha mulighet til å bo i egen bolig med den hjelp de trenger. Det skal opprettes flere bokollektiver med ulik grad av tilrettelegging.
2. Øke bemanningen i kriminalomsorgen for å kunne bedre innholdsarbeidet og rehabiliteringen av innsatte og domfelte.
3. Igangsette tiltak mot vold og trusler mot ansatte i kriminalomsorgen.
4. Ivareta innsattes rett til utdanning og helsetilbud. Alle straffedømte skal få behandlings-, arbeids- og utdanningstilbud. Soningen skal ha et innhold.
5. Åpne for å etablere egne enheter med helse- og fengselsfaglig personale for innsatte med psykiske lidelser og for innsatte med andre alvorlige helseproblemer.

2. Norges forhold til det internasjonale menneskerettighetsvernet: 4

Rødt vil:

1. At Norge følger FN-anbefalinger og FN-konvensjoner;
2. Styrke folkeretten og grunnleggende menneskerettigheter.
3. Støtte FNs bærekraftsmål
4. At FN skal være den grunnleggende pilaren i norsk utenrikspolitikk i motsetning til allianseforholdet til USA og NATO. Rødt vil at Norges hovedrolle internasjonalt skal være bidrag til nedrustning, fredsmegling, og langsiktig støtte til gjenoppbygging etter konflikter og til å stå imot de store utfordringene verden står overfor med klimaendringer og ressursknapphet
5. Mennesker med nedsatt funksjonsevne skal få innfridd sine menneskerettigheter på lik linje med andre i samfunnet, i tråd med FNs menneskerettighetskonvensjon og konvensjonen om like rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne, inkludert tilleggsprotokoll.

3. Flyktningers menneskerettigheter: 5

Rødt mener:

I 2015, da Europa møtte den største flyktningkrisen siden andre verdenskrig, svarte EU og den norske regjeringen med å tette grensene enda mer. Den norske asylpolitikken er en av de strengeste i Europa. Anbefalinger fra FN tilsidesettes, og mennesker returneres til konfliktrammede land. Asylsøkere som får saken behandlet i Utlendingsnemnda har liten rettsikkerhet, og papirløse går i årevis uten rettigheter. Barn sendes ut av såkalt innvandringspolitiske hensyn, for å gi en signaleffekt til andre om ikke å komme til Norge.

4. Bedrifters og oljefondets (PFU) respekt for menneskerettighetene: 3

Rødt vil:

1. At det skal etableres etiske retningslinjer for kommunale selskap, herunder retningslinjer som angår miljø.
2. Statens pensjonsfond utland (oljefondet) skal brukes som et grønt omstillingsfond og brukes til investeringer i industri, infrastruktur og klimatiltak, slik at arbeidsplasser som forsvinner med reduksjon i olje- og gassvirksomhet erstattes.
3. Oljefondet må brukes grønt med mål om å etablere 100 000 grønne arbeidsplasser.

5. Religions- og livssynsfrihet: 4

Rødt vil:

1. At den norske staten skal være adskilt fra alle trossamfunn.
2. Ha en inkluderende minoritetspolitikk, som handler også om å verne om rettigheter som likestilling, religionsfrihet og ytringsfrihet, også for innvandrerbefolkningen.
3. At faget KRLE må gjøres om til et religionsnøytralt verdi- og filosofifag.
  - a. Et filosofi-, livssyns- og religionsfag som ikke favoriserer noen trosretninger. Elevene i grunnskolen må få en nøytral opplæring om forskjellige ideologier og religioner. Innen et slikt fag er etablert, må det innføres full fritaksrett.
4. At barnehage og skole skal ha en religionsfri formålsparagraf.
5. Tros- og livssynssamfunn må behandles på lik linje med andre frivillige organisasjoner som søker støtte til sin virksomhet.
  - a. Anerkjennethvert tros- og livssynssamfunns rett til å etablere seg, men ikke akseptere aktiviteter som bryter med norsk lov.

Senterpartiet:

Terningkast: 3

Senterpartiet har som mål å legge vilkårene til rette for en harmonisk samfunnsutvikling. Et levende folkestyre, bygget på kristen og nasjonal grunn, er en forutsetning for folkets trivsel og landets fremgang. Individet og menneskeverdet skal være det sentrale i samfunnet og vises tillit i fellesskapet. De sosiale, kulturelle og økonomiske tiltak fra samfunnets side må ta sikte på å skape vekstvilkår og trivsel for alle uansett bosted eller yrke.

Programmet understreker at folkevalgte bør være tilbakeholdne med å avgi mer makt til overnasjonale byråkratier, organisasjoner og domstoler. Selv om de internasjonale avtalene har et innhold som partiet støtter, kan det være «grunn til å problematisere at disse totalt sett reduserer det politiske handlingsrommet i Norge».

Partiet vil arbeide for å redusere tvang i psykisk helsevern og styrke kriminalomsorgens kompetanse innen psykisk helse. Pensjonsfondet skal styrke sitt arbeid med etikk. Men når det gjelder flyktningers menneskerettigheter, bedrifters menneskerettighetsansvar og religions- og livssynsfrihet er programmet svakere.

1. Menneskerettigheter i lukkede institusjoner: 4

SP vil:

1. Arbeide for å redusere bruk av tvang og sikre pasientenes medbestemmelse og rettsvern
2. styrke kontrollen med tvangsbruk
3. Styrke kriminalomsorgens kompetanse innen psykisk helse.

2. Norges forhold til det internasjonale menneskerettighetsvernet: 3

SP mener:

1. Folkevalgte bør være tilbakeholdne med å avgi mer makt til overnasjonale byråkratier, organisasjoner og domstoler. I sum er Norge i dag forpliktet av et stort antall internasjonale konvensjoner. Det kan være grunn til å problematisere at disse totalt sett reduserer det politiske handlingsrommet i Norge, også når avtalene har et innhold vi støtter. Det er viktig at Norge har et selvstendig syn på tolkning og anvendelse av internasjonale traktater.
2. Målet med utenrikspolitikken er å ivareta Norges nasjonale interesser i det internasjonale samfunnet. Dette inkluderer en sterk norsk innsats for å styrke folkesuvereniteten, demokratiet og menneskerettighetene, rettferdig fordeling, ansvarlig bruk av naturressursene og sterk klima- og miljøinnsats. Senterpartiet vil gjennom målrettet utviklingshjelp og styrking av sivilsamfunnet motarbeide korrupsjon, forurensing, diktatur og vanstyre.
3. Kjernen i Senterpartiets utenrikspolitikk ligger i internasjonalt og regionalt samarbeid mellom suverene, demokratiske nasjonalstater. En slik verdensorden forutsetter også et sterkt FN for å løse globale utfordringer. Senterpartiet vil at verdensorganisasjonen FN

får mulighet til å legge premissene for internasjonal politikk i større grad enn i dag. Organisasjonen må ha høy legitimitet. Det er nødvendig å effektivisere og reformere verdensorganisasjonen, slik at byråkratiet blir mindre og arbeidet mot korrupsjon har høyeste prioritet.

3. Flyktningers menneskerettigheter: 3

SP mener:

«Senterpartiet vil føre en ansvarlig og anstendig flyktning- og asylpolitikk som bygger på våre internasjonale forpliktelser, humane tradisjoner, vår nasjonale kapasitet og anbefalinger fra FNs høykommissær for flyktninger.»

4. Bedrifters og oljefondets (PFU) respekt for menneskerettighetene: 3

SP vil:

1. At pensjonsfondet i sin forvaltning, i sine investeringer og i sin eierskapsutøvelse skal styrke sitt arbeid med etikk. Fondet skal fremme en utvikling i de virksomheter de er investert i som bidrar til å bedre arbeidsmiljø og sosiale rettigheter, og redusere negative helse- og miljøpåvirkninger.

5. Religions- og livssynsfrihet: 3

SP vil:

1. Skolen skal ikke være verdinøytral, men ta utgangspunkt i verdier som likeverd, likestilling, ytringsfrihet, demokrati og vår kristne og humanistiske kulturarv. Skolens hovedmål er å fremme kunnskap og kritisk tenkning – og den er en uunnværlig arena for dannelse og kulturformidling.
2. Sikre en økonomisk likebehandling og ikke-diskriminering av alle tros- og livssynssamfunn.
3. At det fortsatt skal være adgang til å avholde skolegudstjenester, men at deltakelse må være frivillig.

Sosialistisk Venstreparti

Terningkast: 5

SV vil arbeide for et rettferdig og miljøvennlig samfunn, både lokalt, nasjonalt og globalt. Partiet mener at det er viktig å verne om det beste ved det norske samfunnet, som små forskjeller, høy sysselsetting og sterke fellesarenaer. Vi må redusere forskjellene, styrke velferden og bekjempe fattigdom generelt, og fattigdom i barnefamilier spesielt. Vi må bidra til flere og tryggere arbeidsplasser ved å omstille oss til nullutslippssamfunnet og føre en aktiv næringspolitikk.

SV ønsker en ny kurs i utenriks- og forsvarspolitikken som vektlegger rettferdig fordeling og reduserte klimagassutslipp. En kurs som fremmer tiltak for fred, atomnedrustning og demokratiutvikling heller enn militære intervensjoner. Norge må også være i front for internasjonalt samarbeid om å håndtere den store flyktningsstrømmen til Europa på rettferdig måte. De som kommer til Norge, skal få rask og rettferdig behandling av søknaden sin. De som har krav på å bli, skal raskt få muligheter til å ta del i det norske samfunnet på lik linje med andre.

SV vil ha en egen stortingsmelding om menneskerettighetens posisjon i Norge.

1. Menneskerettigheter i lukkede institusjoner: 5

SV vil:

1. Minimere bruken av tvang. Opplæringstilbud og støtteordninger for å minske bruken av tvang.
  - a. Redusere ventetiden for behandling av psykisk helse. Alle skal få dato og tid for hjelp innen en uke etter de har fått henvisning.
  - b. Ha mer oppsøkende og nær hjelp. Mange klarer ikke dra til behandlingsstedet. Gjennom en ny kommunal opptrappingsplan for psykisk helse, og ressurser til omreisende psykiske tjenester, kan vi styrke det nære tilbudet.
  - c. Ha individuell behandling ved innføring av en forløpsgaranti. Psykiske plager og sykdom varierer fra person til person, også innenfor samme diagnose. Alle bør behandles individuelt, ikke i standardiserte pakkeforløp. Det må legges til rette for medikamentfrie behandlinger.
  - d. Gjøre det lettere å få hjelp. Senke brukerbetalingene og ansette flere fagfolk. Lavterskeltilbud med egne avlastningsavdelinger der den som trenger det kan møte en samtalegruppe og få kort oppfølging uten henvisning er viktig.
2. Stoppe langvarig isolasjon. Isolasjon gjør det vanskeligere for fanger å fungere normalt, og Norge har gjentatte ganger blitt kritisert for utstrakt bruk. For å sikre integrering i samfunnet må praksisen stanses.
3. Stanse menneskerettighetsbruddene i varetektsfengslingen. Alle skal sikres sine grunnleggende rettigheter, også når de varetektsfengsles.

Programmet har ingenting om behandling av psykisk syke i fengsel.

2. Norges forhold til det internasjonale menneskerettighetsvernet: 6

SV vil:

1. Beholde konvensjonsvernet. Flyktningkonvensjonen og andre internasjonale konvensjoner skal bevares for å sikre oss alle trygghet og forsvar mot statlige overtramp om kriser rammer oss.
2. Norge må gå foran i kampen for menneskerettighetene, folkeretten og en bærekraftig utvikling.
  - a. Det innebærer å støtte opp om sivilsamfunn, fagforeninger og folkebevegelser som kjemper for demokrati og menneskerettigheter.
3. At Norge skal være pådriver for menneskerettigheter. SV vil at Norge skal ratifisere individklageordningene til FNs barnekonvensjon, FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og FNs konvensjon om personer med nedsatt funksjonsevne.
  - a. Styrke hensynet til barnets beste. Barnets beste skal gå foran innvandringsregulerende hensyn. Vi skal jobbe for at Barnekonvensjonen i praksis veier tyngre i vurderingen av barns beste.
4. Norge skal følge opp sine forpliktelser i internasjonale avtaler og konvensjoner

3. Flyktningers menneskerettigheter: 5

SV vil:

1. At flyktningkonvensjonen endres for å ivareta barns rettigheter bedre. SV vil arbeide for en tilleggsprotokoll om klimaflyktninger og internt fordrevne flyktninger slik at klimaflyktninger kan få opphold på humanitært grunnlag. Opprette et felles europeisk asyl- og kvotesystem med forpliktende ansvarsfordeling, som skal fungere parallelt med FNs høykommissær for flyktningers kvotesystem.
2. Opprette et ombud for flytninger og asylsøkere.
3. Arbeide for å føre en asylpraksis som er i tråd med anbefalingene fra FNs høykommissær for flyktninger.
4. Øke antall kvoteflyktninger Norge tar imot. Situasjonen i Syria krever en drastisk økning i kvoteflyktninger derfra.

4. Bedrifters og oljefondets (PFU) respekt for menneskerettighetene: 6

SV vil:

1. Arbeide for at alle norske selskaper, inkludert statlige selskaper, opptrer i tråd med FNs prinsipper om næringsliv og menneskerettigheter.
2. Forbedre den demokratiske kontrollen med SPU. SV vil opprette et eget kontrollorgan for fondet som skal ligge direkte under Stortinget, og ha mer åpenhet rundt forvaltningen av SPU.
  - a. Ansvarliggjøre ledelsen i Statens pensjonsfond, ved å skille SPU fra Norges Bank og la SPU stå direkte ansvarlig overfor norske myndigheter.
  - b. Gradvis åpne for investeringer i fornybar infrastruktur i sør. Det må sikres at slike investeringer vurderes med hensyn til urfolks rettigheter, naturmangfold, nasjonal institusjonsbygging, sivilsamfunn og med respekt for landenes demokratiske styring.
  - c. Innføre etiske retningslinjer for statsobligasjoner.

- d. Gjennom eierskapet sikre grunnleggende menneskerettigheter, urfolks rettigheter og arbeidstakerrettigheter.
- e. Gi Etikkrådet utvidet mandat til å jobbe med forslag til hele bransjer som kommer inn under negativ filtrering (såkalt produktbasert utelukkelse) fra fondets investeringer.

5. Religions- og livssynsfrihet: 5

SV vil:

1. Endre Grunnloven slik at paragrafer som henviser til en særskilt religion endres eller fjernes.
2. Endre KRLE-faget. Kunnskap om forskjellige livssyn og religioner er nødvendig for å utvikle forståelse og respekt for våre medmennesker. SV vil innføre et felles, mangfoldig og sekulært religions- og livssynsfag i skolen. Vi vil reversere navneendringen på RLE-faget og fjerne kravet om at "om lag halvparten" av tiden skal brukes på kristendom.
  - a. Gjøre barnehageloven og rammeplanen for barnehager religions- og livssynsnøytral.
3. Vi vil bekjempe alle former for diskriminering på grunnlag av kjønn, kjønnsidentitet, seksualitet, alder, funksjonsevne, hudfarge og etnisk, religiøs og kulturell tilhørighet.

SVs program foreslår ikke å styrke religions- og livssynsfrihet i grunnloven.

Venstre

Terningkast: 5

Venstre (V) er et sosialliberalt politisk parti. Det ble stiftet den 28. januar 1884, og har gjennom sin historie gjennomført flere demokratiske reformer som parlamentarismen, religionsfrihet, juryordningen og allmenn stemmerett.

V har standpunkt til de fleste områder hvor Norge er blitt kritisert av FN, Europarådet eller norske institusjoner for ikke å følge menneskerettighetene fullt ut. Partiet ønsker å gjøre noe med disse forholdene, blant annet ved å gi individuell klagerett til FN for barn og personer med nedsatt funksjonsevne og for å styrke lovgivningen på noen områder.

På noen få områder er partiprogrammet taust, som for eksempel når det gjelder å innføre klagerett til FN for personer med nedsatt funksjonsevne og for å bedre situasjonen for psykisk syke i fengsel.

1. Menneskerettigheter i lukkede institusjoner: 5

Venstre vil:

1. Redusere bruken av tvang i psykisk helsevern:
  - a. opprette flere brukerstyrte plasser knyttet til distriktpsykiatriske sentre (DPS) slik at folk kan legges inn før det blir behov for tvangsbruk
  - b. redusere bruken av polititransport ved tvangsinnleggelse
  - c. gjøre loven tydeligere slik at det kommer klart frem hvilke pasienter som kan bli underlagt strengere sikkerhet
  - d. kreve at innleggelse på enheter med særlig høyt sikkerhetsnivå avgjøres av domstolene
  - e. utrede tvangsbruken og bedre registreringen og kontrollen med bruk av tvang i hele helse- og omsorgs- sektoren
  - f. forby bruk av mekaniske tvangsmidler mot barn og unge (s. 105)
2. Redusere bruken av isolasjon. Isolasjon av fanger i kameraovervåket politiarrest (glattcelle) er skadelig for den innsatte og bør begrenses. Venstre vil at isolasjon som hovedregel ikke skal vare lenger enn 24 timer, og at barn under 18 aldri skal settes på glattcelle.
  - a. Kriminalomsorgens beslutninger må være åpne, godt begrunnede og etterprøvbare. I dag brukes det for mye skjønn når innsatte plasseres i isolasjon. Venstre mener skjønnsadgangen må innsnevres for å sørge for reell klagemulighet over isolasjonsvedtak. Videre vil partiet at alle isolasjonsvedtak skal rapporteres slik at man kan ha kontroll på bruken.
3. Redusere bruken av glattcelle
4. Styrke Narkotikaprogrammet med domstolskontroll slik at flere rusavhengige kan få helse- og sosialfaglig hjelp fremfor fengsel når de gjør noe kriminelt

Det ser ikke ut til at programmet nevner problemet med at psykisk syke lovbrøtere soner i fengsel hvor behandlingen er mangelfull.

2. Norges forhold til det internasjonale menneskerettighetsvernet: 5

Venstre vil:

1. Styrke FNs menneskerettighetssystem ved å ratifisere tilleggsprotokoller som gir klagerett i medhold av konvensjonene, i første rekke tilleggsprotokollen til barnekonvensjonen og konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter
2. Supplere, og på sikt erstatte, FNs menneskerettighetsråd med en internasjonal menneskerettighetsdomstol etter modell fra Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD)
  - a. jobbe for å reformere Den europeiske menneskerettighetsdomstolen med mål om å gjøre den mer effektiv og styrke ressurstilgangen
3. Norge skal ratifisere den tredje tilleggsprotokollen i FNs barnekonvensjon. Barns rettigheter skal innarbeides i grunnloven.
4. Gjøre Norge til en pådriver for å utvikle det internasjonale menneskerettighetsapparatet til også å inkludere bedrifters ansvar for å respektere og ivareta menneskerettigheter

Det ser ikke ut til at programmet nevner klageadgang til FN for personer med nedsatt funksjonsevne.

3. Flyktningers menneskerettigheter: 5

Venstre mener:

Muligheten til å søke asyl er en grunnleggende menneskerett. Norge har en sunn økonomi og en forpliktelse til å opptre redelig og i tråd med Flyktningkonvensjonen og Barnekonvensjonen. Vi har et ansvar for å behandle asylsøknadene som kommer på en skikkelig måte, motta og inkludere dem som har behov for beskyttelse, og raskt returnere dem som ikke har beskyttelsesbehov, til hjemlandet. Ansvar for mennesker på flukt må imidlertid deles mellom flere land. Derfor støtter Venstre opp under planer om et forpliktende europeisk kvotesystem som gir en permanent fordelingsmekanisme mellom alle europeiske land.

Venstre vil:

1. sikre retten til asyl og en forsvarlig asylpraksis, på basis av Flyktningkonvensjonen og dens tilleggsprotokoller
2. At norsk asylpraksis skal være forankret i Flyktningkonvensjonen og dens tilleggsprotokoller, og at anbefalinger fra for eksempel FNs høykommissær for flyktninger, som tar utgangspunkt i disse, følges
3. Norge skal ta imot flere overføringsflyktninger gjennom FN

Andre forslag:

1. Effektivisere saksbehandlingen og sikre rask retur av personer med avslag
2. Stille krav til maksimal saksbehandlingstid i UDI
3. Bidra til å forebygge konflikter ved langsiktig bistand i utsatte områder
4. Gjennomføre rask revurdering av asylsaker der det oppdages misbruk av asylretten
5. Norge skal arbeide for å innlemme klimaflyktninger i FNs flyktningkonvensjon, og åpne for asyladgang i Norge for mennesker som er drevet på flukt av ubeboelig klima

4. Bedrifters og oljefondets (PFU) respekt for menneskerettighetene: 6

Venstre vil:

1. gjøre Norge til en pådriver for å utvikle det internasjonale menneskerettighetsapparatet til også å inkludere bedrifters ansvar for å respektere og ivareta menneskerettigheter
2. Venstre ønsker at Oljefondet i mye større grad investerer i samfunnsansvarlige og

bærekraftige virksomheter, og i fremtidsrettede sektorer som fornybar energi og annen klima- og miljøvennlig virksomhet. I tillegg bør fondet investere mer i fremvoksende markeder. Målet om avkastning må ikke gå på bekostning av menneskerettigheter eller miljø.

3. Stille krav til at SPU sine investeringer er i tråd med de konvensjoner som er vist til i menneskerettsloven og andre etiske hensyn
4. Styrke bevilgningene til Etikkrådet slik at rådet kan behandle flere saker og fange opp flere selskaper i fondets portefølje der virksomheten åpenbart bryter med fondets etiske retningslinjer

5. Religions- og livssynsfrihet: 5

Venstre vil:

1. Fullføre skillet mellom stat og kirke ved å fjerne gjenværende henvisninger til bestemte kirkesamfunn og trosretninger i Grunnloven
2. Gjeninnføre RLE-faget i grunnskolen slik det var i 2013
3. Gjøre formålsparagrafene for skolen og andre offentlige institusjoner livssynsnøytrale
4. Ikke sette krav til politiske standpunkt utover støtte til demokratiet og menneskerettighetene når trossamfunn eller organisasjoner med religiøst fundament mottar offentlig støtte
5. Sikre retten til å gå i religiøse og kulturelle plagg eller benytte religiøse symboler i det offentlige rom
6. Vurdere nye finansieringsmodeller for tros- og livs- synssamfunn

Andre synspunkter:

1. underlegge religiøse barne- og ungdomsorganisasjoner som får statlig støtte, de samme reglene som andre barne- og ungdomsorganisasjoner
2. avvikle ordningen med automatisk oppføring av nyfødte i tros- og livssynssamfunn (tilhørigordningen)